

DE GELDOMLOOP BIJ HET BEGIN VAN DE BELGISCHE ONAFHANKELIJKHEID

Herman Gibens

Nu betalen wij in euro maar wij denken meestal nog in frank. Voor kleine en ronde bedragen durven wij al eens de gedachte aan onze goede oude frank achterwege laten maar bij grote bedragen en bedragen met centen pijnigen wij onze hersenen en nemen vlug het eurorekenmachientje.

Maar gaan wij even terug naar 1830 en zien welke munten er circuleerden en welke maatregelen in de eerste decennia na de onafhankelijkheid werden genomen. Deze situatie zal ik trachten te omschrijven aan de hand van een tariefboekje uit die periode met als titel: “Gemaekte rekeningen tot ’t doen of ’t ontfangen van betaelingen in Belgisch, Brabantsch, Fransch, en Nederlandsch geld en speciën” 13de en 15de druk, zo te zien een bestseller in die tijd.

Eveneens aan de hand van diverse wetten en besluiten en van twee boeken van Valery Janssens nl. “Het Geldwezen der Oostenrijkse Nederlanden” en “De Belgische frank”. Warm aanbevolen lectuur over deze materie.

In 1830 werd geen haast gemaakt tot invoering van een nationaal geldstelsel omdat dit geen dringende economische noodzaak was. Buitenlandse goud en (grote) zilverstukken hadden en intrinsieke metaalwaarde, die overeenstemde met hun waarde bij wet toegekend.

Officieel circuleerden de munten van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, van de Oostenrijkse Nederlanden, het Prinsbisdom Luik, Luxemburg en van Frankrijk, alhoewel de Franse munten door de wet van 25 februari 1825 ongeldig werden verklaard. Al deze munten hadden een verschillend gewicht en gehalte aan goud en zilver. Dit gaf uiteraard een beeld van grote verwarring.

DE MUNTWET VAN 5 JUNI 1832

Door deze wet werd de frank de munteenheid van België. Deze wet diende meer als bevestiging van de soevereiniteit van de jonge Belgische natie dan om orde op zaken te stellen. Laten we even de artikelen onderzoeken die betrekking hebben op de geldomloop in de eerste jaren van het koninkrijk België.

- Art. 1 “vijf grammen zilver ten gehalte van negen tienden fyn (0,900) maeken onder den naem van frank de munteenheyd uyt”

Het Belgisch parlement nam zonder meer de tekst over van de Franse muntwet van Germinal jaar XI (1880) gebaseerd op het decreet van 18 Germinal jaar III (7 april 1795). Eveneens wat betreft de koperen munten; 10 centen met een gewicht van 20 gram etc...

- Art. 9 “De stukken van twintig franken zullen geslagen worden ter maete van een honderd vyf- en vyftig stukken in een kilogram en de stukken van veertig frank tergene van zeven- en zeventig en half”

De goudstukken hadden eveneens een gehalte van 0,900 fijn. België hield zich aan de zilveren standaard en sloeg daarom weinig goudstukken. De eerste gouden 20 frankstukken werden pas in 1865 geslagen. In de periode van 1848 tot 1850 werden goudstukken uitgegeven van 10 en 25 frank, voor een bedrag van ongeveer 14,6 miljoen. Deze stukken volgden echter het Franse systeem niet.

- Art. 19 “De Nederlandsche zilveren muntstukken geslagen onder de wet van de 28 septembre 1816, zullen in de schatkist en den handel op de voet van zeven- en veertig en een vierde cent (f. 0,4725) van eenen Nederlandsche gulden voor eenen frank aengenomen worden”

Dit was nog dezelfde koers die onder Willem I voor een Franse frank werd gegeven. De munten 1 en 2½ gulden bleven echter nog wettig betaalmiddel tot 31 juli 1866. Artikel 20 bepaalde dat de gouden munten van 5 en 10 gulden na 31 december 1832 zouden aangenomen worden tegen een koers van 0,4825 gulden voor één frank. Dit tijdstip werd door twee nieuwe wetten uitgesteld “tot er anders zal geordonneerd zijn” wat niet het geval was. Door het K.B. van 9 juni 1850 werden de munten van 5 en 10 gulden uit omloop genomen vanaf 23 juni 1850. Het gevolg was dat voor 50 miljoen gulden van deze munten naar Nederland werden uitgevoerd. De reeds omgewisselde zilveren munten van 25, 10 en 5 cent werden in uitvoering de wet van 15 februari 1844 openbaar verkocht. De Brusselse munt had toen nog geen affineerderij om deze munten te smelten.

- Art. 21 “De geldstukken geslagen als provincie of landsmunt, in de gewesten die tegenwoordig het belgisch koningryk uytmaeken, en alsnog binnen het koningryk in omloop, zullen in de schatkist en den handel op den voet van de bestaende tarieven blijven ontfangen worden”

- Art. 23 “De Fransche tiendeelige gouden en zilveren munten zullen in ‘s lands-kas voor haere nominale weërde aengenomen worden”

Van de Brabantse en Luikse munten waren nog slechts beperkte hoeveelheden in omloop en werden door het publiek zoveel mogelijk afgestoten zodat deze munten zich in de Rijkskas ophoopten. In 1840 werden zij open-

baar te koop gesteld.

In Frankrijk was in de periode 1796-1830 voor meer dan 3 miljard frank aan munten geslagen. Het is dan niet te verwonderen dat de Franse munten het hoofdbestanddeel uitmaakten van de geldomloop in België

Art. 26 “Te rekenen van den 1 januari 1833 zullen in alle openbare en administratieve akten de sommen in franken en centiemen moeten uytgedrukt worden”

Deze wetten hebben geenszins gezorgd voor vereenvoudiging van de muntomloop. Zetten we alles even op een rijtje:

- 1832 uit omloop van de twaalfvallige oude Franse munten (systeem van 1 gulden is 20 stuiver, 1 stuiver is 12 denier). In Frankrijk gebeurde dit in 1834.
- 1833 alle bedragen moesten uitgedrukt worden in frank en centiem, maar in Gent werd de olie tot 1872 in de krant geprijsd in Brabantse gulden.
- 1840 de oude provinciale munten, opgehoopt in de Rijkskas, werden openbaar verkocht.
- 1844 hetzelfde gebeurde met de Nederlandse zilveren munten van 25, 10, en 5 cent.
- 1848 België verleende wettelijke koers aan de Engelse souvereinen tot 1849.
- 1849 ontminting van de gouden 5 en 10 Nederlandse gulden.
- 1866 de Nederlandse zilveren munten van 1 en 2½ gulden werden ontmunt.
- 1865 oprichting van de Latijnse Muntunie tussen België, Frankrijk, Griekenland, Italië en Zwitserland. Maar dat is een ander verhaal.

Tot 1846 werd slechts voor ongeveer 22,50 miljoen frank aan zilverstukken geslagen. De koperen pasmunt werd in omloop gebracht naargelang de behoefte zich liet gevoelen. De eerste gouden munten verschenen in 1848.

Pas in 1847, na modernisering met stoommachines en met de oprichting van een affineerderij, nam de bedrijvigheid van de Brusselse Munt een nieuwe start. Uit een onderzoek echter bleek dat in 1859 de omloop van zilvergeld voor 87 % was samengesteld uit Franse stukken.

De eerste gouden munten van 10 en 25 frank volgden het Franse systeem niet. De eerste gouden munt die wel voldeed was de 20 frank geslagen in 1865, tevens het jaar van de oprichting van de Latijnse Muntunie.

MUNTSTELSEL

VAN

'T KONINGRYK BELGIE.

MUNTWET VAN DEN 5 JUNIUS 1832.

LEOPOLD, KONING DER BELGEN,

Aen alle tegenwoordige en toekomstige, SALUT.

Wy hebben, met gemeen verdrag van de kamers, besloten en wy bevelen hetgene volgt :

Art. 1. Vyf grammes zilver ten gehalte van negen tienden fyn (0,900) mæken onder den naem van *Frank* de munteenheid nyt.

2. De zilveren geldstukken zullen zyn : een vierde frank ; een, twee, en vyf franken.

3. Hun gehalt word bepaeld op negen tiende fyn en een tiende bindmenging.

4. Het gewigt van den vierde frank zal syn 1 gram 25 centigrammen ;

Dat van den halven frank, 2 grammes 5 décigrammen ;

Dat van den frank, 5 grammes ;

Dat van het twee frankstuk, 10 grammes ;

Dat van het vyf frankstuk, 25 grammes.

5. Er zal voor het gehalte van de zilveren munt een verschil van dry duyzendste buyten en even zoo veel binnen gedoogd worden.

6. Het gedoogde verschil in het gewigt zal zyn :

Voór den vierde frank, tien duyzendste buyten, even zoo veel binnen ;

Voór den halven frank, zeven duyzendste buyten, even zoo veel binnen ;

Voór den frank, en den dubbelden frank, vyf duyzendste buyten en even zoo veel binnen ;

Voór het vyf frankstuk, dry duyzendste buyten en even zoo veel binnen.

7. Er zullen goudstukken van twintig en veertig franken geslagen worden.

8. Het gehalte derzelve word bepaeld op negen tiende fyn en een tiende bindmenging.

9. De stukken van twintig franken zullen geslagen worden ter maete van een honderd en vyf en vyftig stukken in een kilogram en de stukken van veertig franken tergene van zeven en zeventig en half.

10. Het gedoogde verschil in het gehalte der gouden muat word bepaeld op twee duyzendste buyten en even zoo veel binnen.

11. Het gedoogde verschil in het gewigt word bepaeld op twee duyzendste buyten en even zoo veel binnen.

12. Er zullen stukken van zuiver koper geslagen worden, ter weerde van een honderste, twee honderste, vyf honderste en tien honderste (*centimen*) van een frank.

13. Het gewigt van den centime zal zyn twee grammes ;

HET TARIEFBOEKJE

Laten we nu even nagaan hoe de omzetting wordt weergegeven en welke munten in het tariefboekje vermeld worden.

In het eerste deel gebeuren de berekeningen tegen een vaste koers van 400 frank voor 189 Nederlandse gulden en van 800 frank voor 441 gulden Brabants courant. De gulden Brabants courant is de waarde van de klinkende munt, bij wet vastgelegd. Bij uitgifte lag de waarde lager. Bvb. een Brabants kroon had bij uitgifte in 1755 een waarde van 54 stuiver die in 1830 gestegen was tot 61 stuiver en 4,4 denier.

1. De omzetting

Het Belgisch (en Frans) geld wordt omgezet in Nederlands en Brabants courant geld tot op een honderdste van een cent of een denier en dit in tabellen van 1 tot 99 centiem, van 1 tot 300 frank en van 1.000 tot 25.000 frank in afgeronde bedragen.

Enkele voorbeelden zullen het duidelijker maken:

Belgisch geld	Nederlands geld			Brabants courant geld			
	cent	100 ^{ste} cent		stuiver	denier	100 ^{ste}	
10	4	72		1	1	23	
91	43	00		10	0	39	
frank	gulden	cent	100 ^{ste}	gulden	stuiver	denier	100 ^{ste}
10	4	72	50	5	10	3	0
91	42	99	75	50	14	3	6

Hetzelfde systeem wordt voor het Nederlands geld toegepast:

Bvb. 20 gulden (NL) = 42 frank 32 centiem en $8/100 = 23$ gulden Brabants courant 6 stuiver en 8 denier.

Het Brabants courant geld heeft tabellen van 1 tot 11 denier, van 1 tot 19 stuiver en van 1 tot 7000 gulden.

Bvb. 50 gulden Brabants courant = 42 gulden (NL) 85 cent en $71/100 = 90$ frank 70 centiem en $29/100$.

We kunnen veronderstellen dat het mogelijk is geweest dat iemand betaalde met Belgisch geld, in het slechtste geval, Frans, Nederlands, Luiks en Brabants geld.

12

BELGISCH GELD ⁽¹⁾.

STUK VAN **5** FRANCS.

STUK VAN **1** FRANC.

STUK VAN **10** CENTIMEN.

(1) Het Belgisch geld heeft de zelfde weerde en benaeming als het Fransch geld.

NEDERLANDSCH GELD. 27						
Neder- landsch geld. cents.	Belgisch geld.			Brabandsch courant geld.		
	francs.	centim.	100 ^{ste} van cent.	guldens.	stuyv.	den. v. d. 10 ^{ste}
72	1	52	38	0	16	9 6
73	1	54	50	0	17	0 4
74	1	56	61	0	17	3 2
75	1	58	73	0	17	6 0
76	1	60	85	0	17	8 8
77	1	62	96	0	17	11 6
78	1	65	08	0	18	2 4
79	1	67	20	0	18	5 2
80	1	69	31	0	18	8 0
81	1	71	43	0	18	10 8
82	1	73	54	0	19	1 6
83	1	75	66	0	19	4 4
84	1	77	78	0	19	7 2
85	1	79	89	0	19	10 0
86	1	82	01	1	0	0 8
87	1	84	13	1	0	3 6
88	1	86	24	1	0	6 4
89	1	88	36	1	0	9 2
90	1	90	48	1	1	0 0
91	1	92	59	1	1	2 8
92	1	94	71	1	1	5 6
93	1	96	83	1	1	8 4
94	1	98	94	1	1	11 2
95	2	01	06	1	2	2 0
96	2	03	17	1	2	4 8
97	2	05	29	1	2	7 6
98	2	07	41	1	2	10 4
99	2	09	52	1	3	1 2

NOTA. Honderd cents doen 1 gulden nederlandsch, of
1 gulden wisselgeld.

2. De Munten

In het tweede deel van het tariefboekje worden de lopende munten benoemd en volgens het aantal van die munten omgezet in Nederlands, Belgisch en Brabants courant geld.

De goudstukken

- De “enkele en dubbele Louisen” van Louis XIV van Frankrijk, met de opmerking dat zij geen wettige koers hebben.
- De “enkele en dubbele Souverynen” van de Oostenrijkse Nederlanden.
- De “Keyzerlycke Dukaet” van Oostenrijk, deze dukaet was in de omloop opgenomen in 1824. “Den Dukaet weëgd 2 engelsche en 9 aesen” staat er bij de opmerking, dit is 3,48 gram met gehalte van 0,986 in huidige termen.
- De “Hollandsche Dukaet” deze munt was echter onderhevig aan de schommelingen van de goudprijs.
- De stukken van 10 en 5 Nederlandse gulden.

Voorbeelden

- 1 dubbele souverein = 15 gulden (NL) 98 cent = 33 frank 82 centiem 1/100 = 18 gulden Brabants 12 stuiver 10 denier 4/100
- 3 stukken van 20 Franse frank = 28 gulden 35 cent = 60 frank = 33 gulden Brabants 1 stuiver 6 denier
- 1 stuk van 10 gulden = 10 gulden = 21 frank 16 centiem 4/100 = 11 gulden Brabants 13 stuiver 4 denier

De zilverstukken

- De Nederlandse munten van 3, 1, en ½ gulden en van 25, 10 en 5 cent
- De Munten van de Oostenrijkse Nederlanden: de dukaton en de kroon met de onderverdelingen, de dubbele en enkele schelling, vijf stuiver, 10 en 14 oorden (plaket) en 5 plaketten (onbekende munt)
- De “Luyksche schellingen en plaketten”: de dubbele schelling had dezelfde waarde als de Brabantse
- De “Fransche Kroonen” en hun onderverdelingen, die echter geen wettelijke koers hadden

Voorbeelden

- 1 dukaton (Maria-Theresia) = 2 gulden 98 cent = 6 frank 30 centiem 69/100 = 3 gulden Brabants 9 stuiver 6 denier 40/100. Bij de uitgifte was de dukaton geluk aan 3 gulden of 60 stuiver.
- 1 Luikse schelling = 26 cent 50/100 = 56 centiem 8/100 = 6 stuiver 2 denier 20/100. De Brabantse schelling was gelijk aan 60 centiem 32/100
- 1 stuk van 3 Nederlandse gulden = 3 gulden = 6 frank 34 centiem 92/100 = 3 gulden Brabants 10 stuiver

Verder staan er in het tariefboekje nog handige tabellen om snel kleine bedragen om te wisselen.

KEYZERLYKE DUKAETEN in Nederlandsch,
Belgisch en Brabandsch courant geld.

Den Dukaet weëgd 2 engelsche en 9 aesen, ter remedie van 2 aes.

Keyzerlyke Dukaeten.	Nederlandsch geld.		Belgisch geld.			Brabandsch courant geld.		
	guldens. cents.		100 ^{ste} francs. ct. v. ct.			guldens. stuyvers.		
1	5	40	11	42	86	6	-	6
2	10	80	22	85	71	12	-	12
3	16	20	34	28	57	18	-	18
4	21	60	45	71	43	25	-	4
5	27	00	57	14	29	31	-	10

HOLLANDSCHE DUKAETEN (1) in Neder-
landsch, Belgisch en Brabandsch courant geld.

Holland- sche Dukaeten.	Nederlandsch geld.		Belgisch geld.			Brabandsch courant geld.		
	guldens. cents.		100 ^{ste} francs. ct. v. ct.			guld. stuyv. den.		
1	5	25	11	11	11	6	-	2 - 6
2	10	50	22	22	22	12	-	5 - 0
3	15	75	33	33	33	18	-	7 - 6
4	21	00	44	44	44	24	-	10 - 0
5	26	25	55	55	55	30	-	12 - 6
6	31	50	66	66	67	36	-	15 - 0
7	36	75	77	77	78	42	-	17 - 6
8	42	00	88	88	89	49	-	0 - 0
9	47	25	100	00	00	55	-	2 - 6
10	52	50	111	11	11	61	-	5 - 0

(1) Deëze reductie is overeenkomstig met de geëne der Hollandsche tarieven, nogtans de weërde van den Hollandschen Dukaet verschild, by tyd, volgens den heurs-cours.

BESLUIT

We mogen besluiten dat de invoering van de frank een omwenteling betekende in het gewone betalingsverkeer, dat meestal in klinkende munt gebeurde.

Tot Wereldoorlog I circuleerden er nog oordjes van de Oostenrijkse Nederlanden en centen van Willem I. Zelfs tot in de vijftiger jaren van de 20ste eeuw sprak men soms nog van een “twaalvenhalf” en van “5 cents” waarbij men de stukken van 25 en 10 centiem (met het gaatje) bedoelde. Dit onder de invloed van de Nederlandse gulden van 1815, die iets meer dan het dubbele van de frank waard was.

Keren we nu terug naar de 21ste eeuw: de omschakeling van de frank naar de euro is zeker niet zo chaotisch verlopen als de chaos ontstaan na het invoeren van de muntwet van 5 juni 1832.

Maar beeldt u zich even in, om dezelfde moeilijkheidsgraad te hebben zo dat onze frank en de Nederlandse gulden nog twintig jaar gangbaar zouden zijn en de euro onderverdeeld in 20 stuiver en iedere stuiver in 12 denieren en alleen met een tariefboekje in de hand. Bovendien waren er een veertigtal verschillende muntwaarden en bij de euro slecht 15, biljetten inbegrepen.

Tenslotte waren er toen, evenals nu, 120 verschillende types van munten. Voor het gewone betalingsverkeer is de keuze snel gemaakt ten gunste van de euro, maar een numismaat of een muntenverzamelaar zal over zijn keuze van collectioneren wel even nadenken.

BIBLIOGRAFIE

Gemaekte rekeningen tot 't doen of 't ontfangen van betaelingen in Belgisch, Brabantsch, Fransch, en Nederlandsch geld en speciën, 13de en 15de druk, Brussel 1832

V. JANSSENS, *Het Geldwezen der Oostenrijkse Nederlanden*, Brussel 1957

V. JANSSENS, *De Belgische Frank*, Brussel 1976

F. MORIN & P. EYCKMANS, *Catalogus der Belgische Munten van 1832 tot heden*, Antwerpen 2002